

COMPARISON OF 2005 SOCIAL STUDIES COURSE CURRICULUM AND 2017 SOCIAL STUDIES COURSE DRAFT CURRICULUM¹

Bayram TAY

Doç. Dr., Ahi Evran Üniversitesi, Temel Eğitim Bölümü, bayramtay@ahievran.edu.tr

Received: 13.02.2017

Accepted: 28.06.2017

ABSTRACT

This study aims to compare the Social studies curriculum of 2005 and the Social studies curriculum draft of 2017. This research is a case study among qualitative research models. We used the technique of document analysis as the sources of our research comprise the Social studies curriculum book of 2005 and the Social studies curriculum draft of 2017 published by the Ministry of National Education. Some results of the research are as follows: While the Social studies curriculum of 2005 had a vision, the Social studies curriculum draft of 2017 has a basic philosophy equivalent to vision; the Social studies curriculum of 2005 was based on a thematic understanding while the Social studies curriculum draft of 2017 is unit-based although it seems to entail a thematic understanding; both include objectives; the Social studies curriculum of 2005 included totally 174 attainments, whereas the Social studies curriculum draft of 2017 include 136 attainments in total. The Social studies curriculum of 2005 was organized within the frame of 9 learning domains in general. The Social studies curriculum draft of 2017 is organized within the frame of 7 learning domains with changes in the names of some domains.

Keywords: Social studies curriculum, objectives, content, educational attainment, evaluation.

2005 SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMI İLE 2017 SOSYAL BİLGİLER DERSİ TASLAK ÖĞRETİM PROGRAMININ KARŞILAŞTIRMASI

ÖZ

Bu araştırmada, 2005 sosyal bilgiler dersi öğretim programı ile 2017 yılı sosyal bilgiler dersi taslak öğretim programının karşılaştırılması amaçlanmıştır. Bu araştırma, nitel araştırma modellerinden durum çalışması niteliğindedir. Araştırma verilerinin kaynağını Milli Eğitim Bakanlığının yayımlamış olduğu 2005 sosyal bilgiler dersi öğretim programı kitabı ve yine Milli Eğitim Bakanlığının askıya çıkardığı 2017 yılı sosyal bilgiler dersi taslak öğretim programı oluşturduğundan doküman analizi işe koşulmuştur. Araştırmadan elde edilen bazı sonuçlar şöyledir: 2005 sosyal bilgiler dersi öğretim programının bir vizyonu varken 2017 yılı sosyal bilgiler dersi taslak öğretim programının vizyona karşılık gelebilecek temel bir felsefesinin yer aldığı, 2005 sosyal bilgiler dersi öğretim programının tematik anlayışa, 2017 yılı sosyal bilgiler dersi taslak öğretim programı tematik gibi görünse de ünite anlayışına sahip olduğu, her ikisinde de hedeflerin yer aldığı, 2005 sosyal bilgiler dersi öğretim programında toplamda 174 kazanım; 2017 yılı sosyal bilgiler dersi taslak öğretim programında ise toplamda 136 kazanımın yer aldığı, 2005 sosyal bilgiler dersi öğretim programının genel anlamda 9 öğrenme alanı çerçevesinde oluşturulduğu, 2017 yılı sosyal bilgiler dersi taslak öğretim programının tamamının 7 öğrenme alanı çerçevesinde oluşturulduğu fakat bazı öğrenme alanlarının adlarının değiştirildiği tespit edilmiştir.

¹ Bu çalışma 4-6 Mayıs 2017'de Anadolu Üniversitesi'nde düzenlenen VI. Uluslararası Sosyal Bilgiler Eğitimi Sempozyumu'nda sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Sosyal bilgiler öğretim programı, hedefler, içerik, eğitim durumları, değerlendirme.

EXTENDED SUMMARY

Introduction

Social studies can be defined as a curriculum combining and using the knowledge and methods taken from humanities in order to bring forth citizens who are able to solve problems and make knowledge-based decisions in changing national and global conditions (Öztürk, 2006). It is seen that the definition prioritises educating efficient citizens and performing this by integrating social and human sciences. In addition, it highlights educating efficient citizens pursuant to changing national and global circumstances. This indicates the necessity to make the curricula appropriate for changing circumstances. It can be said that developments in science, their reflections on education, political, economic, social and cultural changes in the world, the design of education system in our country as 4+4+4, and the levels of success at national and international evaluations made it necessary to change and improve the curricula over time. In this context, Social studies curriculum went into effect based on structuralist understanding in 2005 and it was used until 2017 with some occasional amendments. The present curricula will also change over time and this cycle will continue as it has been in the past. Every curriculum is prepared to attain perfection and becomes unable to meet the needs of time depending on changes and developments. These processes make it necessary for curricula to be reevaluated (Tay & Baş, 2015).

Program evaluation should be carried out within a system as it is the case for program development. Experts of program evaluation in many developed countries, mainly in the United States of America, propose a series of models in this context (Yüksel, 2003; Gökmenoğlu, 2015). When the philosophy and approaches of education used as the basis of those models are taken into consideration, it is seen that different domain experts categorise the models in different ways. For instance, Gredler divides them into two groups as utilitarian and intuitionist/pluralist ones, while Sanders, Fitzpatrick and Worthen divide the models into six groups as objective-oriented, management-oriented, consumer-oriented, expertise-oriented, participant-oriented, and adversary-oriented evaluation. Being different from these, Bloom's model of program evaluation and development is a system of evaluation based on curriculum elements (Sönmez ve Alacapınar, 2015).

This study includes an evaluation of curriculum elements, objectives, units, educational attainment, assessment (Sönmez & Alacapınar, 2015) as well as the vision and approach of Bloom's program with a comparative analysis of 2005 Social studies curriculum and 2017 Social studies curriculum draft. Given these aspects, it is seen that the literature lacks such a comprehensive program evaluation for the Social studies course. From this perspective, the study is thought to contribute to the relevant literature and be reference to further program evaluations.

Aim of the Research

This study aims to analyse the Social studies curriculum of 2005 and the Social studies curriculum draft of 2017 in a comparative manner. The research questions are as follows:

1. Do the curricula of 2005 and 2017 have a vision?
2. Do the curricula of 2005 and 2017 include a program approach?
3. Is the aspect of objectives stated in the curricula of 2005 and 2017?
  - 3.1. Are the objectives stated in the curricula of 2005 and 2017?
  - 3.2. How are the achievements given in the curricula of 2005 and 2017?
4. How is the aspect of content stated in the curricula of 2005 and 2017?
  - 4.1. Do the curricula of 2005 and 2017 include learning areas, units, skills, values, concepts, interdisciplines, special days and weeks, and subjects related to Atatürkism?
5. Is the aspect of educational attainment stated in the curricula of 2005 and 2017?
  - 5.1. Do the curricula of 2005 and 2017 include any explanations about the learning and teaching processes, examples of activities, and explanations on achievements and activities?
6. Is the aspect of evaluation stated in the curricula of 2005 and 2017?

Method

This study aims to compare the Social studies curriculum of 2005 and the Social studies curriculum draft of 2017. It is based on a qualitative research approach in accordance with the aim. Qualitative research is an umbrella term covering an array of interpretive techniques which seek to describe, decode, translate, and otherwise come to terms with the meaning not the frequency, of certain more or less naturally occurring phenomena in the social world (Van Maanen, 1979; as cited in Merriam, 2009). We used the technique of document analysis.

Resource of Data

The sources of our research comprise the Social studies curriculum book of 2005 and the Social studies curriculum draft of 2017 published by the Ministry of National Education.

Process

The findings of the research were evaluated using document analysis. According to Forster (1995), document analysis takes place in five steps, namely reaching documents, checking the originality of documents, understanding, analysing and using the data (Quoted in Yıldırım & Şimşek, 2011). The research was carried out by following the mentioned steps of document analysis. In addition, detailed descriptions were included, and

how the data were collected, properties of the data source, how they were selected, data analysis process and limitations of the research were presented in detail so as to increase the transferability of the research. This expectedly contributed to the transferability of the research (Creswell & Miller, 2000).

Results

Some results of the research are as follows:

While the Social studies curriculum of 2005 had a vision, the Social studies curriculum draft of 2017 has a basic philosophy equivalent to vision; the Social studies curriculum of 2005 was based on a thematic understanding while the Social studies curriculum draft of 2017 is unit-based although it seems to entail a thematic understanding; both include objectives; the Social studies curriculum of 2005 included totally 174 attainments, 46 for the fourth graders, 46 for the fifth graders, 43 for the sixth graders, 39 for the seventh graders, whereas the Social studies curriculum draft of 2017 include 136 attainments in total, 34 for the fourth graders, 34 for the fifth graders, 35 for the sixth graders, 33 for the seventh graders.

The Social studies curriculum of 2005 was organized within the frame of 9 learning areas in general, 8 for the fourth and fifth grades, and 7 for the sixth and seventh grades. The Social studies curriculum draft of 2017 is organized within the frame of 7 learning areas with changes in the names of some domains. The Social studies curriculum of 2005 included 8 units in the fourth and fifth grades, 7 units for the sixth and seventh grades, whereas the whole Social studies curriculum draft of 2017 includes 7 units. The Social studies curriculum of 2005 involved 16 skills and 20 values, while the Social studies curriculum draft of 2017 involves 22 skills and 27 values.

In the curriculum of 2005, however, the concepts to be introduced for four years were listed one by one and at which grade they were to be achieved in due course with the aspects of introduction, development and reinforcement were clarified. It is seen that the curriculum draft of 2017 does not include such a list of concepts.

Eight interdisciplines were given in the curriculum of 2005 but it is observed that the cognisance of interdisciplines has been abandoned in 2017.

When the curricula of 2005 and 2017 are examined in terms of Atatürkism, it is seen that the curriculum of 2005 included a separate title "Atatürkism-Related Topics and Explanations" and the achievements were associated with Atatürkism (MEB, 2005a; MEB, 2005b). In the curriculum draft of 2017, however, Atatürkism is not included under a separate title, Atatürk/Atatürkism is mentioned in two achievements for each sixth and seventh grades and no achievement is associated with Atatürk/Atatürkism at fourth and fifth grades.

When the curricula of 2005 and 2017 are examined in terms of educational attainment, the curriculum of 2005 included detailed explanations about learning and teaching processes under the title of "learning-teaching

processes and the role of teacher”, while the curriculum draft of 2017 includes 14 items under the title of “points to consider in curriculum implementation” on page 8 of the curriculum book. It can be said that the curriculum draft of 2017 is limited in this respect. While the curriculum of 2005 included examples of activities for each achievement and explanations about those activities, the curriculum draft of 2017 does not include explanations for all activities. The latter is limited from this point of view as well.

As for evaluation, the curriculum book of 2005 comprised 18 pages of explanation for the fourth and fifth grades and a 37-page explanation for the sixth and seventh grades. The curriculum draft of 2007 covered just two pages for explanation on evaluation. On the other hand, it is understood that both curricula are based on a mind-set of evaluation to assess both product and process.

Recommendations

It is observed that achievements have been abridged in the curriculum draft of 2017 when compared to that of 2005. This may result from the fact that the number of achievements is too much to make them acquire. It can be proposed to identify how much achievement has been attained at what level in the curriculum draft of 2017 before determining the number of achievements in the next curricula.

The curriculum draft of 2017 does not incorporate the skill of creative thinking which was included in the previous curriculum. Creative thinking skill is a sine qua non of being an effective citizen today. Including this skill in the real curriculum is recommendable therefore. Being able to figure out the causality was among the skills needed to be acquired in the curriculum of 2005. It should also be included in the curriculum under preparation.

The values of fairness and hospitality included in the previous curriculum have been excluded from the curriculum draft of 2017, which is thought to be a shortcoming. It is recommendable to go back over the values with a literature review and to include such values supported by the literature as morality, hospitality, probity, benignity, and sagacity in the curriculum. On the other hand, it is recommendable to exclude from the curriculum draft such elements as self-control, self-confidence, self-esteem which do not have the characteristics of value.

The exclusion of subjects related to Atatürk and Atatürkism from the curriculum draft of 2017 is considered as a shortcoming. It is recommended therefore to re-evaluate the curriculum considering this aspect and to include the subjects and attainments related to Atatürkism in the curriculum.

Regarding the examples and explanations of activities, it is seen that the curriculum draft of 2017 retrogresses to the program mentality before 2005. The lack of examples and relevant explanations is thought as a shortcoming of the draft of 2017. In this context, it is recommended to revive the mentality of 2005 in the actual curriculum.

GİRİŞ

Sosyal bilgiler, hemen her bakımdan değişen ülke ve dünya koşullarında bilgiye dayalı karar alıp problem çözebilen etkin vatandaşlar yetiştirmek amacıyla sosyal ve beşeri bilimlerden aldığı bilgi ve yöntemleri kaynaştırarak kullanan bir öğretim programı olarak ifade edilebilir (Öztürk, 2006). Tanımın sosyal bilgilerin etkili vatandaş yetiştirme boyutunu ön plana çıkardığı ve bunun sosyal ve beşeri bilimlerin kaynaştırılarak gerçekleştirildiği görülmektedir. Bununla birlikte etkili vatandaşın değişen ülke ve dünya koşullarına uygun yetiştirilmesi gerekliliği vurgulanmaktadır. Bu noktada öğretim programlarının değişen koşullara uygun hale getirilmesinin zorunluluğu da ortaya çıkmaktadır. Nitekim bilim alanlarındaki gelişmeler ve bunların eğitime yansımaları, dünyadaki siyasi, ekonomik, toplumsal ve kültürel değişimler, ülkemizdeki eğitim sisteminin 4+4+4 şeklinde tasarlanması ayrıca ulusal ve uluslararası değerlendirmelerdeki başarı düzeylerinin programların zamanla ve zaman içinde değiştirilmesi ve geliştirilmesini zorunlu kıldığı söylenebilir. Bu çerçevede sosyal bilgiler programının da değiştirildiği ve geliştirildiğini görülmektedir.

Ülkemizde sosyal bilgiler dersi bu ad ile ilk kez 1968 ilkokul programı ile birlikte okutulmaya başlanmıştır (Güngördü, 2002; Gökkaya, 2003; Öztürk ve Otluoğlu, 2005; Sönmez, 2005; Tay, 2011). Cumhuriyetin ilanı ile birlikte sosyal bilgiler kapsamına giren konular tarih, coğrafya ve yurt bilgisi dersleri ile 1924, 1926, 1930, 1932, 1936 ve 1948 programlarında tek disiplin anlayışı ile ayrı ayrı okutulmuştur (Öztürk ve Dilek, 2005; Öztürk ve Otluoğlu, 2005; Sönmez, 2005). Bu programların temel felsefesini ilerlemecilik oluşturmaktadır. Bunun yanında toplu tedris (öğretim) ilkesinin benimsendiği de görülür (Akyüz, 2005). Sosyal bilgiler açısından bakıldığında bu programların özellikle 1930'lu yıllardan sonra Atatürk'ün batılı bir dilciden ilham alarak, Türkçe'nin dünya dillerine kaynaklık etmiş olabileceği yolunda ortaya koyduğu Güneş Dil Teorisi'nden etkilendiği söylenebilir. Yine bu programlarda John Dewey'in etkisinden de bahsetmek gerekir. Atatürk tarafından ülkemize davet edilen J.Dewey hazırlamış olduğu rapor ile eğitim sistemimizde önemli etkilere sahip olmuştur. Toplu tedris (öğretim) ve iş okulu anlayışı eğitim sistemimize onunla girmiştir denilebilir (Baysal, 2005). 1962 ilkokul program taslağında tarih, coğrafya ve yurt bilgisi derslerinin birleştirilerek "toplum ve ülke incelemeleri" dersi ile verildiği görülür (Sönmez, 2005; Erden, Tarihsiz; Güngördü, 2002; Baysal, 2005). Bu uygulama ülkemizde sosyal bilgiler dersinin bu adla olmasa da okutulmaya başlandığını göstermektedir. Nitekim 1968 ilkokul programında "toplum ve ülke incelemeleri" dersinin adı "sosyal bilgiler" olarak değiştirilmiştir. 1968 yılında bütün ilkokullarda okutulmaya başlanan sosyal bilgiler dersi 1970–1971 öğretim yılında deneme niteliğinde ortaokullarda da okutulmaya başlanmıştır (Günden, 1995). 1962 ve 1968 yılındaki oluşumların ABD'deki "yeni sosyal bilgiler" reform hareketlerinden etkilendiği söylenebilir (Erden, Tarihsiz; Öztürk ve Otluoğlu, 2005). Bu bağlamda 2005 yılına kadar programların ilerlemecilik ve yeniden kurmacılık anlayışı ile hazırlandığı fakat uygulamada esasicilik ve daimicilik anlayışlarının ön planda olduğu görülmektedir. 2005 yılında yürürlüğe konulan sosyal bilgiler programı sosyal oluşturmecilik anlayışı temele alınarak hazırlanmıştır. Bu anlayış çerçevesinde sosyal bilgiler dersinin tematik anlayış temelinde hazırlandığı ve önceki programlara göre birçok farklılığa sahip olduğu görülmektedir. Bu farklılıklardan biri ders kitaplarının bir sete dönüşmesi ve bu sette öğretmen kılavuz kitabı,

ders kitabı ve öğrenci çalışma kitabının yer almasıdır. Bu durum tek ders kitabına bağlı ders işleyişine son vermiştir. Bir başka farklılık “sosyal bilgiler ünitesi” anlayışının ortaya çıkmasıdır. Daha önceki programlarda tarih, coğrafya ve vatandaşlık ile ilgili konular kendi içinde organize edilir ve karşımıza sosyal bilgiler dersinde tarih ünitesi, coğrafya ünitesi ve vatandaşlık ünitesi çıkardı. 2005 yılı programında tematik anlayışın bir gereği olarak ünitelerde birden fazla sosyal bilimin birlikte disiplinlerarası yaklaşımla yer aldığı görülmektedir. Bu bağlamda sosyal bilgiler üniteleri tema merkezinde tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji gibi sosyal bilimlerin ürettiği bilgiler ve bunların vatandaşlık bilgisi konuları ile örgütlenmesi yoluyla oluşturulduğu söylenebilir. Bir başka farklılık “kazanım” ifadesinin hedef ve davranışlar yerine kullanılmasıdır. Hedef ve davranış ifadelerinin daha çok davranışçı anlayışı belirtiyor olması nedeniyle ve yapılandırmacılık anlayışı ile bunun bağdaşmaması sonucu kazanım ifadesinin kullanımı söz konusu olduğu anlaşılmaktadır. Öğrenme alanı, beceri, değer, ilişkilendirme, aradisciplinler ve yapılandırmacı değerlendirmenin de 2005 sosyal bilgiler programı ile diğer programların önemli farklılıklarını oluşturduğu söylenebilir. Tematik anlayış çerçevesinde 9 öğrenme alanı oluşturulmuş ve sosyal bilgiler dersi 4. sınıftan 7. sınıfın sonuna kadar bu öğrenme alanları çerçevesinde oluşturulan temalarla öğretiminin gerçekleştirilmesi planlanmıştır. 2005 programı ile beceri ve değerler ayrı ayrı belirlenmiş ve bu beceri ve değerlerin programın genelinde kazandırılması amaç edinilirken ayrıca her bir temada kazandırılması öngörülen doğrudan beceri ve değerler tespit edilmiştir. 2005 yılı öncesinde var olan fakat ayrıntılı olarak belirtilmeyen ders içi, diğer dersler, Atatürkçülük konuları ve aradisciplinlerle ilişkilendirmeler de söz konusu programın önemli farklılıklarından birini oluşturduğu söylenebilir. Bir diğer farklılık ölçme ve değerlendirme anlayışında ortaya çıkmıştır. Önceki programlarda sadece ürünü ölçme ve değerlendirme anlayışı hakimken 2005 yılı programı ile sürece dayalı ve buna bağlı olarak alternatif ölçme ve değerlendirme anlayışının yeni olarak karşımıza çıktığı anlaşılmaktadır. Son bir farklılık ise programda her bir kazanım için oluşturulan etkinlik örnekleridir. 2005 yılı programında kazanımların yapılandırmacılık anlayışının bir gereği olarak etkinlikler yolu ile kazandırılması planlanmış ve tüm sınıf düzeylerinde her kazanım için örnek etkinlikler önerilmiştir. Genel hatları ile bakıldığında sosyal bilgiler programları içinde 2005 programının önceki programlara göre birçok farklılığı barındırdığı söylenebilir. Bu farklılıklarla 2005 yılında yapılandırmacı anlayış temelinde yürürlüğe giren sosyal bilgiler programı zaman içinde bazı değişikliklerle 2017 yılına kadar kullanılagelmiştir.

Programların zamanla değişmesi kaçınılmaz olduğu gibi yerine yenilerinin getirilmesi de kaçınılmaz olacaktır. Bu bağlamda kendi zamanının şartlarında en mükemmeli yakalamak adına hazırlanana programlar, zaman içinde gelişme ve değişimlere bağlı olarak anın ihtiyaçlarını karşılayamaz duruma gelmektedir. Bu da her programın zamanla ve zaman içinde değerlendirilmesini gerekli kılmaktadır.

Program Değerlendirme

Programların değerlendirilmesi, program geliştirmede olduğu gibi bir sistem içerisinde yürütülebilmesi gerekmektedir. Bu çerçevede Amerika başta olmak üzere birçok gelişmiş ülkede program değerlendirme uzmanları bir dizi model önermektedir (Yüksel, 2003; Gökmenoğlu, 2015). Alan uzmanları modelleri, modele

temel oluşturan eğitim felsefesi ve eğitim yaklaşımına bağlı olarak farklı farklı gruplandırmaktadırlar. Bu duruma örnek olarak; Gredler'in program değerlendirme modellerini yararçı ve çoğulcu olmak üzere iki gruba ayırmasına karşın Sanders, Fitzpatrick ve Worthern'in altı gruba ayırması ve bu grupları amaç odaklı, yönetim odaklı, tüketici odaklı, uzman odaklı, katılımcı odaklı ve rakip odaklı olarak betimlemesi gösterilebilir. Bu iki modellemeden farklı olarak Bloom'un yetişek değerlendirme ve geliştirme modeli ise program öğelerine dayalı bir değerlendirme sistemidir. Bu değerlendirme sistemine bağlı olarak hedefler öğrenci gereksinimlerini, konu alanını ve toplumsal gerçekleri dikkate almalı ve davranışa dönüştürebilmelidir. Buna ek olarak anlaşılır, açık ve tutarlı taksonomik özelliklere sahip olmadığı da gerekmektedir. İçerik öğrenci düzeyine uygun olmalı, eğitim durumları ise hedef, içerik ve eğitim ilkeleriyle tutarlı olmalıdır. Buna paralel olarak ölçme araçları da geçerli, güvenilir ve kullanışlı olarak hedef davranışlarla ilişkili olmalıdır. Bu bağlamda Bloom, bir programın hedef, içerik, eğitim durumları ve değerlendirme olmak üzere dört temel ögesine ve tasarıya bakarak değerlendirilebileceğini belirtmektedir (Sönmez ve Alacapınar, 2015).

Eğitim kalitesinin ve niteliğinin artırılması için öncelikle eğitim programlarının belli gereksinimler çerçevesinde geliştirilmesi gerekmektedir. Yapılmış ve bitmiş bir programlama söz konusu olmadığından ve değişimin kaçınılmazlığı da eklendiğinde değişim sürecinin kusursuz ve süreklilik göstermesi hiçbir zaman mümkün olmayacaktır. Bu nedenle uygulamada olan eğitim programlarının, süreçteki etkinliği ve yetkinliği ile ilgili kesintisiz bir değerlendirme ve araştırma sürecinde tutulması gerekmektedir (Ocak ve Gündüz, 2006). Bu bağlamda program geliştiriciler sürekli bir program geliştirme süreci içerisinde olmalıdırlar (Öztürk ve Dilek, 2005).

Sosyal bilgiler programının değerlendirilmesi merkeze alınarak alan yazın tarandığında çalışmaların öğretmen ve öğrenci görüşleri çerçevesinde (Ayten, 2006; Necdet, 2007; Yapıcı ve Demirdelen, 2007; Doğanay ve Sarı, 2008; Akdağ, 2009; Dinç ve Doğan, 2010), amaçlar ve kazanımlar boyutuyla (Nalçacı, 2007; Keçe ve Merey, 2011; Akpınar ve Kaymakçı, 2012), beceriler boyutu ile (Baykara, 2006; Çelikkaya, 2011), ders kitapları ve değerler boyutuyla (Evin ve Kafadar, 2004; Önal ve Kaya, 2006; Keskin, 2008; Ocak ve Yurtseven, 2009; Tay ve Yıldırım, 2009; Baydar, 2009; Yalar, 2010; Nalçacı, 2011; Gömleksiz ve Cüro, 2011; Yiğittir ve Kaymakçı, 2012; Kurtdede Fidan, 2013; Balcı ve Yelken, 2013); ölçme değerlendirme boyut ile (Meydan ve Öztürk, 2008; Algan, 2008; Adanalı ve Doğanay, 2010; Kabapınar ve Ataman, 2010); öğrenme öğretme süreci ve uygulama boyutuyla (Gömleksiz ve Bulut, 2006; Ersoy ve Kaya, 2009; Ayva, 2010) ve farklı anlayışlar ve genel özellikler çerçevesinde (Safran, 2004; Semenderoğlu ve Gülersoy, 2005; Aykaç ve Başar, 2005; Ekinci, 2007; Arslan ve Demirel, 2007; Ata, 2007; Doğanay, 2008; Kaymakçı, 2009; Özdemir, 2009; Ulusoy, 2009) değerlendirme çalışmalarının yapıldığı görülmektedir. Çalışmalara bakıldığında değerlendirmelerin daha çok öğretmen ve öğrenci görüşleri çerçevesinde ve değerler boyutu ile yapıldığı anlaşılmaktadır. Araştırmaların genellikle bir boyut ele alınarak yapıldığı tespit edilmekte ve bu çalışmadaki kadar kapsamlı bir çalışmanın alan yazında yer almadığı görülmektedir. Bu boyutu ile bu çalışmanın alan yazındaki boşluğu doldurmaya aday olduğu söylenebilir.

Bu çalışmada Bloom'un programının öğelerine dayalı yetişek değerlendirmesi temele alınmış ve buna bağlı olarak hedefler, üniteler, eğitim durumu ve değerlendirme boyutları (Sönmez ve Alacapınar, 2015) ile programın vizyonu ve program yaklaşımı da değerlendirmeye dâhil edilerek 2005 sosyal bilgiler dersi öğretim programı ile 2017 yılı sosyal bilgiler dersi taslak öğretim programı karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir. Bu boyutu ile bakıldığında alan yazında bu derece kapsamlı bir program değerlendirmesinin sosyal bilgiler için yer almadığı görülmektedir. Bu bağlamda çalışmanın alan yazına katkı sağlayacağı ve gelecekte yapılacak program değerlendirme çalışmalarına kaynaklık edeceği düşünülmektedir.

Araştırmanın Amacı

2005 sosyal bilgiler dersi öğretim programı ve 2017 sosyal bilgiler dersi taslak öğretim programlarının karşılaştırmalı olarak değerlendirilmesi amaçlanan bu çalışmada şu soruların cevapları aranmıştır:

1. 2005 ve 2017 yılı programlarında vizyona yer verilmiş midir?
2. 2005 ve 2017 yılı programlarında program yaklaşımına yer verilmiş midir?
3. 2005 ve 2017 yılı programlarında hedefler boyutu belirtilmiş midir?
  - 3.1. 2005 ve 2017 yılı programlarında hedefler belirtilmiş midir?
  - 3.2. 2005 ve 2017 yılı programlarında kazanımlara nasıl yer verilmiştir?
4. 2005 ve 2017 yılı programlarında içerik boyutu nasıl belirtilmiştir?
  - 4.1. 2005 ve 2017 yılı programlarında öğrenme alanlarına, ünitelere, becerilere, kavramlara, aradisciplinlere, değerlere, belirli gün ve haftalara ve Atatürkçülük konularına yer verilmiş midir?
5. 2005 ve 2017 yılı programlarında eğitim durumları boyutu belirtilmiş midir?
  - 5.1. 2005 ve 2017 yılı programlarında öğrenme öğretme süreçlerine ilişkin açıklamalara, etkinlik örneklerine, kazanımlar ve etkinlikler için açıklamalara yer verilmiş midir?
6. 2005 ve 2017 yılı programlarında değerlendirme boyutu belirtilmiş midir?

YÖNTEM

Bu çalışmada nitel araştırma yaklaşımı benimsenmiş, 2005 ve 2017 yılı programları karşılaştırmalı olarak betimlenmiştir. Nitel araştırma, sosyal dünyada az ya da çok doğal olarak oluşan fenomenlerin frekansını değil, anlamını açıklamak, çözmek, tercüme etmek veya başka türlü anlamlandırmayı sağlayan bir dizi yorumlayıcı tekniği kapsayan çatı (şemsiye) bir terimdir (Van Maenen, 1979'dan akt. Merriam, 2009). Araştırmada sosyal bilgiler öğretim program kitapları kullanılmış ve araştırma verileri bu dokümanlardan elde edilmiştir. Bowen'e göre (2009) dokümanlar bir araştırma girişiminin parçası olarak çeşitli amaçlara hizmet edebilirler ve bu amaçlar çerçevesinde dokümanlar beş özel fonksiyona sahiptirler. Bunlardan biri de dokümanların değişim ve gelişimi izlemenin yolunu sağlamasıdır. Belirli bir belgeye ait çeşitli taslaklara erişilebildiğinde, araştırmacı değişiklikleri belirlemek için bunları karşılaştırabilir. Ayrıca araştırmacı, bir organizasyonun veya bir programın zaman içinde nasıl ilerlediğinin net bir resmini elde etmek için periyodik ve nihai raporları inceleyebilir. Bu çalışmada dokümanlar 2005 sosyal bilgiler dersi öğretim programı ile 2017 sosyal bilgiler dersi taslak öğretim programının

karşılaştırılmasına olanak sağlamış ve geçmiş ve gelecek bağlamında iki yönlü olarak programlardaki ilerleme ve eksiklikler tespit edilebilmiştir. Böylece araştırma, betimsel bir durum saptaması niteliğindedir.

Verilerin Kaynağı

Araştırmada, amaçsal örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme kullanılmıştır. Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel'e göre (2012) bir araştırmada gözlem birimleri belli niteliklere sahip kişiler, olaylar, nesnelere ya da durumlardan oluşabilir. Bu durumda örneklem için belirlenen ölçütü karşılayan (nesnelere, olaylar vb.) örnekleme alınır. Bu doğrultuda çalışmada, veri kaynağını Milli Eğitim Bakanlığı tarafından onaylanan 2005 sosyal bilgiler dersi öğretim program kitabı ve 2017 sosyal bilgiler dersi taslak öğretim program kitabı oluşturduğundan, ölçüt örnekleme kullanılmıştır.

Süreç

Araştırmanın bulguları doküman analizi kullanılarak tespit edilmiştir. Forster (1995)'e göre doküman analizi (incelemesi), dokümanlara ulaşma, dokümanların orijinalliğini kontrol etme, dokümanları anlama, veriyi analiz etme ve veriyi kullanma şeklinde beş aşamada gerçekleşmektedir (Akt. Yıldırım & Şimşek, 2011). Araştırma, doküman analizi aşamaları dikkate alınarak gerçekleştirilmiştir. Ayrıca yapılan bu araştırmanın transfer edilebilirliğini artırmak için detaylı betimlemelere yer verilmiş; veri toplama süreci, veri kaynağının özellikleri, nasıl seçtikleri, veri analiz süreci ve araştırmanın sınırlılıkları ayrıntılarıyla araştırmada sunulmuştur. Bu şekilde araştırmanın transfer edilebilirliğine katkı sağlanmıştır (Creswell & Miller, 2000). Araştırmada izlenen adımlar aşağıda sıralanmıştır:

Araştırmanın ilk aşamasını dokümanlara ulaşma oluşturmaktadır. Bowen'e göre (2009) bir çalışmanın parçası olarak sistematik değerlendirme için kullanılabilen dokümanlar çeşitli formlarda olur. Bunlar; reklamlar, ajandalar, yoklama defterleri ve toplantı tutanakları, el kitapları, arka plan belgeleri, kitaplar ve broşürler, günlükler ve dergiler, etkinlik programları (diğer bir deyişle basılı anahatlar), mektuplar ve muhtıralar; haritalar ve çizelgeler, gazeteler (kupürler/ makaleler); basın bültenleri, program teklifleri, başvuru formları ve özetleri, radyo ve televizyondaki program senaryoları, örgütsel veya kurumsal raporlar, anket verileri ve çeşitli kamu kayıtlarını içerir. Tarama kitapları ve fotoğraf albümleri de araştırma amaçları için belgesel materyal sağlayabilir. Bu araştırmada Talim ve Terbiye Kurulu ağ (web) sayfasından ve yine Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı onayı ile basılmış programlara ait dokümanlara ulaşılmıştır.

İkinci aşama, dokümanların orijinalliğinin test edilmesidir. McCulloch'a göre (2004'den akt. Merriam, 2009) dokümanlara ulaşıldığında orijinal olup olmadıklarının mutlaka değerlendirilmesi ve yazar tarafından, dokümanın nerede ve ne zaman yazıldığını belirten ifadelerin mutlaka doğrulanması gerekmektedir. Bu çalışmada 2005 sosyal bilgiler (4. ve 5. sınıf ile 6. ve 7. sınıf) öğretim programı kitapları basılı, 2017 taslak öğretim programı ise Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı resmi ağ sayfasından alınmıştır. Basılı dokümanlar Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı resmi ağ sayfasında da yer aldığından orijinallikleri bu yolla da test edilmiştir.

Üçüncü aşama, dokümanları anlama aşamasıdır. Bu adımda dokümanların belirli bir sistem içinde ve birbirleriyle karşılaştırmalı olarak çözümlenmesi gerekmektedir (Yıldırım & Şimşek, 2011). Bu amaçla dokümanlara tek tek ve birbirleriyle karşılaştırmalı olarak belirlenen alt problemlere göre bakılmıştır.

Dördüncü aşamada veri analizine geçilmiştir. Veri analizinde aşağıdaki adımlar izlenmiştir:

a. Analize konu olan veriden örneklem seçme: Örneklem amaçsal örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme ile oluşturulmuştur.

b. Kategorileri geliştirme: Kategorileri belirlemede, kategoriler önceden saptanmamıştır. Mesaj ögeleri ele alınıp gözden geçirildikçe kategoriler belirlenmiş yani açık yaklaşım tercih edilmiştir (Bilgin, 2014). Bu bağlamda analiz birimlerinin hangi özellikleri içerdiği, program kitapları tekrar tekrar taranarak belirlenmiştir. Araştırmada alanda benzer bir çalışma yürütmüş bir araştırmacıdan rastgele iki alt problem ile ilgili kategori oluşturması istenmiş ve bu araştırmacının oluşturduğu kategoriler ile araştırmacının oluşturduğu kategoriler karşılaştırılmış ve Miles ve Huberman'ın (1994) formülü kullanılarak görüş birliği ve görüş ayrılığı sayıları tespit edilmiş ve kategorilerin güvenilirliği 0,90 olarak hesaplanmıştır. Bu uyum katsayısı kategorilerin yüksek güvenilirlikte kullanılabileceğini göstermiştir.

c. Analiz birimini saptama: Araştırmanın analiz birimini Bloom'un programın öğelerine dayalı yetişek değerlendirmesi temele alınarak oluşturulan vizyon, program yaklaşımı, hedefler, içerik, eğitim durumları ve değerlendirme oluşturmaktadır.

d. Sayısallaştırma: Bu aşamayı, dokümanları anlama ve veriyi analiz etme aşaması oluşturmaktadır. Bir başka ifade ile bu aşamayı kategorilerin frekanslarının nicel olarak belirlenmesi oluşturmaktadır. Bu aşamada ilk olarak her bir doküman tek tek incelenerek analiz birimlerinin dokümanlarda var olup olmadığı tespit edilmiş yani frekanslar belirlenmiştir. Bu yolla elde edilen veriler tablolar yoluyla sunulmuş ve araştırmacı tarafından yapılan yorumları desteklemek amacıyla dokümanlardan örnek alıntılara yer verilmiştir.

BULGULAR

2005 ve 2017 yıllarındaki programlarda vizyon

Tablo 1. 2005 ve 2017 Programlarında Vizyon

2005 (Vizyon)	2017 (Temel Felsefe)
(a) 21. yüzyılın çağdaş,	10
(b) Atatürk ilkeleri ve inkılablarını benimsemiş,	--
(c) Türk tarihini ve kültürünü kavramış,	Kısmen 6
(ç) Temel demokratik değerlerle donanmış ve insan haklarına saygılı,	--
(d) Yaşadığı çevreye duyarlı,	9
(e) Bilgiyi deneyimlerine göre yorumlayıp sosyal ve kültürel bağlam içinde oluşturan, kullanan ve düzenleyen (eleştirel düşünen, yaratıcı, doğru karar veren),	2/3/6
(f) Sosyal katılım becerileri gelişmiş,	8
(g) Sosyal bilimcilerin bilimsel bilgiyi üretirken kullandıkları yöntemleri kazanmış,	--
(h) Sosyal yaşamda etkin, üretken, haklarını ve sorumluluklarını bilen,	8

(ı) Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarını yetiştirmektir.

2005 sosyal bilgiler dersi öğretim programının bir vizyonu varken 2017 yılı sosyal bilgiler dersi taslak öğretim programının vizyona karşılık gelebilecek öğretim programının temel felsefesinin yer aldığı görülmektedir.

2005 yılında yer alan vizyondaki bazı ifadelerin (a,c,d,e,f,h) bir şekli ile 2017 taslağında yer aldığı, bazılarının ise (b,ç,g) yer almadığı söylenebilir.

2017 taslak öğretim programının temel felsefesinde yer alan 1, 4, 5, 7, 11 ve 12. maddelerindeki özelliklerin ise 2005 programından farklı olduğu tespit edilmiştir. Buna bağlı olarak 2017 taslak öğretim programındaki temel felsefede yer alan aşağıdaki ifadelerin ilk kez kullanıldığı görülmektedir: tartışma kültürü, dijital vatandaşlar, disiplinler arası bakış ve meslek seçimi.

2005 ve 2017 yıllarındaki programlarında program yaklaşımı

Tablo 2. 2005 ve 2017 Programlarında Program Yaklaşımı

2005	2017
Öğrenci merkezli (etkinlik merkezli)	Öğrenci merkezli (etkinlik merkezli)
Toplu öğretim yaklaşımı	Toplu öğretim yaklaşımı
Tematik yaklaşım	Tematik yaklaşım

2005 ve 2017 yıllarındaki programların yaklaşım olarak benzer olduğu söylenebilir. Bu bağlamda her iki yıldaki programlarda öğrenci merkezli, toplu öğretim ve tematik yaklaşımın benimsendiği görülmektedir.

2005 ve 2017 yıllarındaki programlarında hedefler

Tablo 3. 2009 ve 2017 Yıllarındaki Programlarında Hedefler

2005	2017
1. Özgür bir birey olarak fiziksel, duygusal özelliklerinin; ilgi, istek ve yeteneklerinin farkına varır.	6. Doğal çevrenin ve kaynakların sınırlılığının farkına varıp çevre duyarlılığı içerisinde kaynakları korumaya çalışmaları ve sürdürülebilir bir çevre anlayışına sahip olmaları,
7. Bilgiyi uygun ve çeşitli biçimlerde (harita, grafik, tablo, küre, diyagram, zaman şeridi vb.) kullanır, düzenler ve geliştirir.	7. Doğru ve güvenilir bilgiye ulaşma yollarını bilen bireyler olarak eleştirel düşünme becerisine sahip olmaları,
16. Farklı dönem ve mekânlardaki toplumlararası siyasal, sosyal, kültürel ve ekonomik etkileşimi analiz eder.	16. Milli, manevi değerleri temel alarak ve evrensel değerleri benimseyerek erdemli insan olmanın önemini ve yollarını bilmeleri,
küçük değişiklikle	13. Toplumsal ilişkileri düzenlemek ve karşılaştığı sorunları çözmek için temel iletişim becerileri ile sosyal bilimlerin temel kavram ve yöntemlerini kullanabilmeleri
13. Birey, toplum ve devlet arasındaki ilişkileri açıklarken, sosyal bilimlerin temel kavramlarından yararlanır.	

Korunanlar

(2.-1.); (3.-2.); (4.-3.); (5.-4.); (6.-5.); (8.-8.); (9.-9.); (10.-10.); (11.-11.); (12.-12.); (14.-14.); (15.-15.) ve (17.-17.)

*Parantez içindeki ilk rakam amaç ifadesinin 2005 yılındaki numarasını, ikinci rakam ise amaç ifadesinin 2017 yılındaki numarasını belirtmektedir

2005 ve 2017 yıllarındaki programların her ikisinde de 17'şer hedefin yer aldığı, 2005'deki 13 hedefin 2017'de aynı şekli ile korunduğu, 2005'deki hedef 13'ün küçük değişiklikle 2017'de yer aldığı, 2005'deki 3 hedefin kaldırıldığı ve onun yerine 2017'de farklı 3 hedefin belirlendiği tespit edilmiştir.

2005 ve 2017 yıllarındaki programlarında kazanımlar

Tablo 4. 2005 ve 2017 Yıllarındaki Programlarda Kazanımlar

Sınıf	2005	2017
4. Sınıf	46	34
5. Sınıf	46	34
6. Sınıf	43	35
7. Sınıf	39	33
Genel Toplam	174	136

2005 sosyal bilgiler dersi öğretim programında 4. sınıflarda 46, 5. sınıflarda 46, 6. sınıflarda 43 ve 7. sınıflarda 39 olmak üzere toplamda 174 kazanım; 2017 yılı sosyal bilgiler dersi taslak öğretim programında 4. sınıflarda 34, 5. sınıflarda 34, 6. sınıflarda 35 ve 7. sınıflarda 33 olmak üzere toplamda 136 kazanımın yer aldığı tespit edilmiştir. 2017 taslak öğretim programda kazanımların yaklaşık olarak %22 oranında azaltıldığı görülmektedir.

2005 ve 2017 yıllarındaki programlarda içerik

2005 ve 2017 yıllarındaki programlarda öğrenme alanları

Tablo 5. 2005 ve 2017 Yıllarındaki Programlarda Öğrenme Alanları

2005	2017
Birey ve Toplum	Birey ve Toplum
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	İnsanlar, Yerler ve Çevre
Kültür ve Miras	Kültür ve Miras
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	Üretim, Dağıtım ve Tüketim
Küresel Bağlantılar	Küresel Bağlantılar
Bilim, Teknoloji ve Toplum	Bilim, Teknoloji ve Toplum
Güç, Yönetim ve Toplum	--
Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler (Sadece 4 ve 5. sınıf)	--
Zaman, Süreklilik ve Değişim (tüm öğrenme alanlarını kapsayan)	--
	Etkin Vatandaşlık

2005 sosyal bilgiler dersi öğretim programının genel anlamda 9 öğrenme alanı çerçevesinde oluşturulduğu, 4 ve 5. sınıflarda 8 öğrenme alanı, 6 ve 7. sınıflarda 7 öğrenme alanının yer aldığı görülmektedir. 2017 yılı sosyal bilgiler dersi taslak öğretim programının tamamının 7 öğrenme alanı çerçevesinde oluşturulduğu, bu öğrenme alanlarından 6 tanesinin 2005 programındaki isimlerle korunduğu, "Etkin Vatandaşlık" adı altında yeni bir öğrenme alanının oluşturulduğu tespit edilmiştir.

2005 ve 2017 yıllarındaki programlarda üniteler

2005 sosyal bilgiler dersi öğretim programında 4 ve 5. sınıflarda 8 ünite, 6 ve 7. sınıflarda 7 ünite; 2017 yılı sosyal bilgiler dersi taslak öğretim programının tamamının 7 öğrenme alanının ünite yerine de kullanılarak oluşturulduğu tespit edilmiştir.

2005 ve 2017 yıllarındaki programlarda beceriler**Tablo 6.** 2005 ve 2017 Yıllarındaki Programlarda Beceriler

2005	2017
Eleştirel Düşünme Becerisi	Eleştirel Düşünme
Yaratıcı Düşünme Becerisi	--
Problem Çözme Becerisi	Problem çözme
Karar Verme Becerisi	Karar verme
İletişim Becerisi	İletişim
Araştırma Becerisi	Araştırma
Bilgi Teknolojilerini Kullanma Becerisi	--
Girişimcilik Becerisi	Girişimcilik
Türkçeyi Doğru, Güzel ve Etkili Kullanma Becerisi	Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma
Gözlem Becerisi	Gözlem
Mekânı Algılama Becerisi	Mekânı algılama
Zaman ve Kronolojiyi Algılama Becerisi	Zaman ve kronolojiyi algılama
Değişim ve Sürekliliği Algılama Becerisi	Değişim ve sürekliliği algılama
Sosyal Katılım Becerisi	Sosyal katılım
Empati Becerisi	Empati
--	Yenilikçi Düşünme
--	Dijital okuryazarlık
--	Finansal okuryazarlık
--	Harita kullanma
--	Kalıp yargı ve önyargıyı fark etme
--	Kanıt kullanma
--	Konum analizi
--	Medya okuryazarlığı
--	Tablo, grafik ve diyagram çizme ve yorumlama

2005 sosyal bilgiler dersi öğretim programında 15 becerinin yer aldığı; bu becerilerden 13'ünün olduğu gibi 2017 yılı taslak öğretim programında da olduğu, yine 2017 yılı taslak öğretim programında 22 becerinin yer aldığı "Yaratıcı Düşünme" ve "Bilgi Teknolojilerini Kullanma" becerilerinin kaldırıldığı ve 9 yeni becerinin taslak öğretim programa eklendiği tespit edilmiştir.

2005 ve 2017 yıllarındaki programlarda aradisiplinler**Tablo 8.** 2005 ve 2017 Yıllarındaki Programlarda Aradisiplinler

2005	2017
Afetten korunma ve güvenli yaşam	--
Girişimcilik	--
İnsan hakları ve vatandaşlık	--
Kariyer bilinci geliştirme	--

Özel eğitim	--
Rehberlik ve psikolojik danışma	--
Sağlık kültürü	--
Spor kültürü ve olimpiik eğitim	--

Ara disiplinler olarak 2005 yılı programında 8 ara disiplinin belirlendiği fakat 2017 yılında ise bu anlayışın terk edildiği tespit edilmiştir.

2005 ve 2017 yıllarındaki programlarda değerler

Tablo 7. 2005 ve 2017 Yıllarındaki Programlarda Değerler

2005	2017	2005	2007
Aile birliğine önem verme	Aile birliğine önem verme	--	Demokratik tutumu benimseme
Adil olma	--	--	Doğa sevgisi
Bağımsızlık	Bağımsızlık	--	Doğal çevreye duyarlılık
Barış	Barış	--	Eşitlik
Özgürlük	Özgürlük	--	Etik
Bilimsellik	Bilimsellik	--	Farklılıklara saygı
Çalışkanlık	Çalışkanlık	--	İşbirliği
Dayanışma	Dayanışma	--	Kültürel mirasa duyarlılık
Duyarlılık	--	--	Öz kontrol
Dürüstlük	Dürüstlük	--	Özgüven
Estetik	Estetik	--	Özsaygı
Hoşgörü	Hoşgörü	--	Tarih bilinci
Misafirperverlik	--	--	Tasarruf
Sağlıklı olmaya önem verme	--		
Saygı	Saygı		
Sevgi	--		
Sorumluluk	Sorumluluk		
Temizlik	--		
Vatanseverlik	Vatanseverlik		
Yardımsaverlik	Yardımsaverlik		

2005 sosyal bilgiler dersi öğretim programında 20 değer yer aldığı; bu değerlerden 14'ünün olduğu gibi 2017 yılı taslak öğretim programında da olduğu, 6'sının ise kaldırıldığı, yine 2017 yılı taslak öğretim programında toplam 27 değer yer aldığı ve 13 yeni değer taslak öğretim programa eklendiği tespit edilmiştir.

2005 ve 2017 yıllarındaki programlarda kavramlar

2005 yılındaki programda 4 yıl boyunca kazandırılacak kavramlar tek tek listenmiş, bu kazanımların hangi sınıf düzeyinde giriş, geliştirme ve pekiştirme boyutları ile kazandırılacağı belirtilmiştir. 2017 yılı taslak öğretim programında ise kavramlar ile ilgili olarak kavram öğretiminin önemli olduğu "....ilgili temel kavramları öğrenir" şeklinde açıklamaların verildiği tespit edilmiştir.

2005 ve 2017 yıllarındaki programlarda Atatürk/Atatürkçülük konuları

2005 yılındaki programda "Atatürkçülükle İlgili Konular ve Açıklamalar" başlığı altında ayrıca yer almıştır (MEB, 2005a; MEB, 2005b).

2017 taslak öğretim programında Atatürkçülük konularına ayrıca bir başlık altında yer verilmemiştir. Bunun yerine Atatürk/Atatürkçülük ile ilgili olarak sadece 6 ve 7. sınıfta ikişer kazanımda yer verilmiştir (SB.6.4.2; SB.6.7.3; SB.7.1.4; SB.7.6.2).

2005 ve 2017 yıllarındaki programlarda eğitim durumları

2005 ve 2017 yıllarındaki programlarda öğrenme öğretme süreçlerine ilişkin açıklamalar

2005 programında öğrenme öğretme süreçlerine ilişkin açıklamalar “öğrenme-öğretme süreçleri ve öğretmenin rolü” başlığı altında ayrıntılı olarak verilmiştir. 2017 taslak öğretim programında ise program kitabının 8. sayfasında “öğretim programının uygulanmasında dikkat edilecek hususlar” başlığı altında 14 madde olarak verilmiştir.

2005 ve 2017 yıllarındaki programlarda etkinlik örnekleri

2005 programında her kazanım için ayrı ayrı etkinlik örnekleri verilmiştir. 2017 programında hiçbir etkinlik örneği yer almamıştır.

2005 ve 2017 yıllarındaki programlarda kazanımlar için açıklamalar

2005 ve 2017 programlarında kazanımlar için açıklamalara yer verilmiştir. 2005 programında her kazanım ve etkinlik örneği için açıklamalar ayrı ayrı oluşturulmuştur. Bu açıklamalarda her kazanım ve etkinlik örneğinin ilişkilendirileceği kişisel nitelikler, beceriler, ara disiplinler, ders içi, diğer derslerle, Atatürkçülük konuları, uyarılar ve değerlendirme yer almaktadır. 2017 programında ise bazı kazanımlar için açıklamalara yer verilirken bazıları için verilmemiştir.

2005 ve 2017 yıllarındaki programlarda değerlendirme

2005 programında değerlendirme ile ilgili olarak program kitabında 4 ve 5. sınıflar için toplam 18, 6 ve 7. sınıflar için toplam 37 sayfa açıklama yer alırken, 2017 programında ise 2 sayfaya yakın açıklama yer almıştır.

SONUÇ VE TARTIŞMA

2005 sosyal bilgiler dersi öğretim programında vizyon başlığı yerine 2017 yılı sosyal bilgiler dersi taslak öğretim programında vizyona karşılık gelebilecek öğretim programının temel felsefesi başlığının yer aldığı görülmektedir. Bu başlıklar altındaki ifadeler incelendiğinde 2005 yılı programında yer alan (b) Atatürk ilkeleri ve inkılâplarını benimsemiş, (ç) Temel demokratik değerlerle donanmış ve insan haklarına saygılı ve (g) sosyal bilimcilerin bilimsel bilgiyi üretirken kullandıkları yöntemleri kazanmış ifadelerinin 2017 taslağında olmadığı; (1)

Her öğrencinin birey olarak kendine özgü olduğunu dikkate alır, (4) Öğrencileri soru sormaya, sorgulamaya ve eleştirel düşünmeye teşvik ederek tartışma kültürü kazanmalarını amaçlar, (5) Öğrencilerin fiziksel ve duygusal açıdan sağlıklı ve mutlu bireyler olarak yetişmesini önemser, (7) Evrensel değerlerin benimsenmesine önem verir, (11) Öğrenme alanlarının yapısına bağlı olarak öğrencilerin disiplinler arası bakış geliştirmelerine katkı sağlar ve (12) Öğrencilerin kendi ilgi, istek ve yeteneklerini keşfetmelerini; buna bağlı olarak meslekleri tanımlarını ve kendisine uygun meslek seçimi yapmalarını destekler ifadelerinin 2017 taslağında yeni olarak karşımıza çıktığı tespit edilmiştir. Bu bağlamda 2017 taslak öğretim programıyla ilk kez (4) tartışma kültürü, (10) dijital vatandaşlar, (11) disiplinler arası bakış ve (12) meslek seçimi kavramlarının ya da ifadelerinin kullanıldığı görülmektedir.

2005 yılı programında yer alan fakat 2017 taslak öğretim programının temel felsefesinde yer almayan ifadelerin (b, ç g) taslak öğretim programdaki öğretim programının genel amaçları başlığı altında yer alan amaçlarla tutarlı olmadığı söylenebilir. Çünkü söz konusu başlık altında belirlenen amaçlarla (1., 2., 13. ve 15. maddeler) hem Atatürk ilkeleri ve inkılâplarını benimseme hem temel demokratik değerlerle donanmış ve insan haklarına saygılı olma hem de sosyal bilimcilerin bilimsel bilgiyi üretirken kullandıkları yöntemleri kazanmanın hedeflendiği anlaşılmaktadır.

Taslak öğretim programda ilk kez kullanılan (4) tartışma kültürü, (10) dijital vatandaşlar, (11) disiplinlerarası bakış ve (12) meslek seçimi kavramlarının ya da ifadelerinin ise çağın gereği olarak etkili vatandaşın sahip olması gereken ve beklenen özellikleri olduğu söylenebilir.

Akgün, Yılmaz ve Seferoğlu'na göre (2011) sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçiş ile birlikte teknolojideki sürekli gelişim, hayatın hemen her alanına yansımış ve buna bağlı olarak bir toplumu oluşturan bireylerin, vatandaşlık hizmetlerinden etkin şekilde yararlanması, ait oldukları toplumun gelişimi için ortaklaşa hareket etmeleri ve içinde buldukları bilgi çağının üretken üyeleri arasına katılmaları dijital olmayı gerektirmektedir. Bir başka ifade ile dijital yerlilik, dijital okur-yazarlık ve dijital vatandaşlık gibi özellikler bilgi toplumunun bir gereği olarak etkili vatandaşların sahip olması zorunlu nitelikler haline gelmiştir.

2005 ve 2017 yıllarındaki programların yaklaşım olarak benzer olduğu söylenebilir. Bu bağlamda her iki yıldaki programlarda öğrenci merkezli, toplu öğretim ve tematik yaklaşımın benimsendiği görülmektedir. Her ne kadar 2017 yılı sosyal bilgiler dersi taslak öğretim programı tematik gibi görünse de ünite anlayışına sahip olduğunu da söylemek mümkündür. Çünkü öğrenme alanları sınıf düzeyleri bakımından ünite işlevine sahip olmuştur. Bununla birlikte taslak öğretim programda ünite ifadesi 11 kez kullanılmıştır. Bu yönü ile taslak öğretim programın ünite temelli olduğunu söylenebilir. Fakat taslak öğretim programın 7 tema çerçevesinde oluşturulduğu da bilinmektedir.

2005 ve 2017 yıllarındaki programların her ikisinde de 17'şer hedefin yer aldığı, 2005'deki 13 hedefin 2017'de aynı şekli ile korunduğu, 2005'deki hedef 13'ün küçük değişikliklerle 2017'de yer aldığı, 2005'deki 3 hedefin kaldırıldığı ve onun yerine 2017'de farklı 3 hedefin belirlendiği tespit edilmiştir.

2005 programında yer alan (1) ilgi, istek ve yeteneklerinin farkına varma, (6) bilgiyi uygun ve çeşitli biçimlerde kullanma ve (16) toplumlararası siyasal, sosyal, kültürel ve ekonomik etkileşimi analiz etme hedefleri kaldırılarak bunların yerine (6) çevre duyarlılığı içerisinde kaynakları korumaya çalışmaları ve sürdürülebilir bir çevre anlayışına sahip olmaları, (7) eleştirel düşünme becerisine sahip olmaları ve (16) erdemli insan olmanın önemini ve yollarını bilmeleri şeklindeki hedefler eklenmiştir.

2005'deki (13) sosyal bilimlerin temel kavramlarından yararlanma hedefine temel iletişim becerileri eklenerek 2017 taslak öğretim programında (13) temel iletişim becerileri ile sosyal bilimlerin temel kavram ve yöntemlerini kullanabilmeleri hedefi oluşturulmuştur.

Akpınar ve Kaymakçı (2012) yapmış oldukları araştırmada 2005 sosyal bilgiler öğretim programındaki amaçların 7'sinin vatandaşlık, 4'ünün vatandaşlık ve tarih, 2'sinin tarih, 2'sinin coğrafya ve 2'sinin ise bilimsel süreç becerileriyle ilişkili olduğunu tespit etmişlerdir. Bu betimleme dikkate alındığında 2017 taslak öğretim programındaki amaçların 8'inin vatandaşlık, 4'ünün vatandaşlık ve tarih, 1'sinin tarih, 2'sinin coğrafya ve 2'sinin ise bilimsel süreç becerileriyle ilişkili olduğunu söylenebilir. Buna göre 2017 taslak öğretim programında 2005'e göre vatandaşlık ile ilgili hedef sayısı 1 (bir) artarken tarih ile ilgili hedef sayısı 1 (bir) azalmış, coğrafya, vatandaşlık ve tarih ve bilimsel süreç becerileri ile ilgili hedef sayılarında bir değişiklik olmamıştır.

2005 sosyal bilgiler dersi öğretim programında toplamda 174 kazanım; 2017 yılı sosyal bilgiler dersi taslak öğretim programında ise toplamda 136 kazanımın yer aldığı tespit edilmiştir. Bu çerçeveden bakıldığında 2017 taslak öğretim programında kazanımların yaklaşık olarak %22 oranında azaltıldığı görülmektedir. Sınıf düzeyinde bakıldığında 4. ve 5. sınıflarda yaklaşık olarak %26, 6. sınıflarda yaklaşık olarak %19 ve 7. sınıflarda yaklaşık olarak %15 oranında azaltıldığı görülmektedir.

Ülkemizde ilk kez 1968 programıyla yer almaya başlayan sosyal bilgiler dersi öğretim programları, kazanımlar boyutuyla ele alındığında 2005 yılındaki programa kadar hedef davranışlarla yapılandırılırken 2005 programıyla birlikte kazanımların yer aldığı görülmektedir. Bu anlayışın 2017 taslak öğretim programında da sürdürüldüğü anlaşılmaktadır.

Genel bir bakış açısıyla 2005 yılı ders programlarına kadar davranışçı yaklaşımın benimsendiği programlarda hedef davranış olarak geçen ifade, 2005 ve sonrası programlarda kazanım olarak geçmeye başlamıştır. 2005 programındaki bu değişimin ana nedenin ise yapılandırmacı (oluşturmacı) yaklaşımın benimsenmesi olarak gösterilmektedir (Tay ve Baş, 2015).

2005 ve 2017 yılı programlarında içerik; öğrenme alanları, üniteler, beceriler, değerler, kavramlar, ara disiplinler, belirli gün ve haftalar ile Atatürkçülük konularının yer alma durumları ve nasıl yer aldıkları karşılaştırmalı olarak incelenmiştir.

İçerik düzenlenmesi boyutu ile hem 2005 hem de 2017 yılı programlarının toplu öğretim ve tematik yaklaşımın gereğine uygun olarak hazırlandığı söylenebilir. Bu bağlamda 2005 sosyal bilgiler dersi öğretim programının

genel anlamda 9 öğrenme alanı çerçevesinde oluşturulduğu, 4 ve 5. sınıflarda 8 öğrenme alanı, 6 ve 7. sınıflarda 7 öğrenme alanının yer aldığı görülmektedir. Zaman, Süreklilik ve Değişim öğrenme alanının tüm öğrenme alanlarını kapsadığı varsayılarak bu öğrenme alanı ile ilgili ünite oluşturulmamıştır. Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler öğrenme alanı ise sadece 4. ve 5. sınıflar için oluşturulmuş, 6. ve 7. sınıf için kullanılmamıştır. 4. ve 5. sınıflarda 8 öğrenme alanı 4. ve 5. sınıflarda ayrı ayrı adlarla 8 ünite, 6. ve 7. sınıflarda ise 7 öğrenme alanı yine ayrı ayrı adlarla 7 ünite şeklinde oluşturulmuştur. 2017 yılı sosyal bilgiler dersi taslak öğretim programının tamamının 7 öğrenme alanı çerçevesinde ve bu öğrenme alanlarının isimleriyle oluşturulan 7 ünite ile tüm sınıflarda aynı adlarla oluşturulduğu tespit edilmiştir. 2017 yılı taslak öğretim programına; 2005'teki öğrenme alanlarından 6'sının aynı şekilde alındığı, "Etkin Vatandaşlık" adı altında yeni bir öğrenme alanının oluşturularak programa dâhil edildiği belirlenmiştir. Bu özellikleriyle her iki programın sarmal programlama anlayışı ile oluşturulduğu söylenebilir. Sarmal programlama yaklaşımı, içeriğin oluşturulmasında programı oluşturan içeriğin sürekli artırılma ilkesine dayanmaktadır. Öğretilecek temel konuların öğrencilerin öğrenme düzeylerine bağlı olarak farklı zaman ve sırada tekrar tekrar öğrenilmesi esasına dayalıdır (Demirel, 2004). Hem 2005 hem de 2017 yılı programları içerik boyutuyla ele alındığında toplu öğretim yaklaşımı ile beraber Bruner'in sarmal (spiral-helezonik) programlama yaklaşımına sahip olduğu söylenebilir.

2005 sosyal bilgiler dersi öğretim programında 15 beceri yer alırken bu becerilerden yaratıcı düşünme ve bilgi teknolojilerini kullanma becerileri çıkarılarak geri kalan 13 becerinin olduğu gibi 2017 yılı taslak öğretim programında yer aldığı ve bu becerilere ek olarak 9 becerinin daha 2017 yılı taslak öğretim programına eklendiği tespit edilmiştir.

2005 programında yer alan yaratıcı düşünme becerisi taslak öğretim programında yenilikçi düşünme ile verilmeye çalışıldığı düşünülmektedir. Bu varsayım üzerinden yaratıcı düşünmenin yenilikçi düşünme ile aynı olmadığı gerçeğinin bilinmesi gerekmektedir. Nitekim yaratıcı kelimesinin anlamı yaratma yeteneği olan, kreatif ([http1](#)) olarak ifade edilirken yenilikçi kelimesi ise yenilikten yana olan ([http2](#)) anlamına gelmektedir. Bununla birlikte yaratıcılık kelimesinin İngilizce karşılığı creative, yenilikçi kelimesinin ise innovator kelimeleridir. Yaratıcı düşünce; buluşçu, yenilik arayan ya da eski sorunlara yeni çözümler getiren ve özgün düşüncelerin ortaya çıkmasını sağlayan bir düşünce biçimi olarak tanımlanmaktadır (Hançerlioğlu, 2000). Bunun yanında yaratıcı düşünme bir sezgi süreci olarak kabul görmekte (Koray, Köksal, Özdemir ve Presley, 2007) ve zorlukları, problemleri, bilgi edinmedeki boşlukları, rahatsız edici ya da eksik öğeleri sezip, bunlar hakkında tahminler yapmak ve hipotezler kurmak, bunları test etmek, sonuçları karşılaştırmak, gerektiğinde bu hipotezleri değiştirip yeniden sınamak ve sonuçları iletmek şeklinde betimlenmektedir (Saeki, Xitao & Lani, 2001'den akt. Koray, Köksal, Özdemir ve Presley, 2007: 378). Yenilikçi düşünme ise bağımsızlık, kendi kendini disipline etme, risk almaya yönelim, belirsizliğe yönelik tolerans ve problemlerle karşılaştığında sabretme gibi kişilik özelliklerine bağlı olarak gelişen bir zihinsel faaliyettir (Amabile, 1997'den akt. Altay, Todorova ve Dursun, 2013). Tanımlamalar dikkate alındığında yaratıcı düşünmenin yenilikçi düşünmeyi içerdiği anlaşılmaktadır. Bu durumu destekler biçimde Sternberg (2005'den akt. Can Yaşar, 2009) yaratıcılık ile ilgili yapılan tanımlar incelendiğinde "yeni" ya da "yenilik" özelliklerinin, başka bir deyişle özgünlük ya da buluş kavramlarının ortak olarak

kullanıldığını belirtmektedir. Bununla birlikte yaratıcı düşünme gözlem, bilgi ve deneyimlerle kazanılan düşünceleri, yeni düşünce ya da kavramlar üretecek şekilde ilişkilendirme olarak tanımlanmaktadır (Can Yaşar, 2009). Dolayısı ile 2017 taslak öğretim programından yer alan yenilikçi düşünme 2005 programında var olan yaratıcı düşünmeyi karşılamadığı ve bu anlamda eksik kaldığı söylenebilir.

2017 taslak öğretim programında yer alan kanıt kullanma becerisi 2005 programında 4. ve 5. sınıfta doğrudan verilecek becerilerden olan kanıtı tanıma ve kullanma ve görsel kanıt kullanma (nesne, minyatür, gravür, fotoğraf, karikatür, temsili resim) yerine; konum analizi becerisi 2005 programında 4. sınıfta doğrudan verilecek becerilerden olan mekânı algılama yerine; tablo, grafik ve diyagram çizme ve yorumlama becerisi 2005 programında 4. sınıfta doğrudan verilecek becerilerden olan tablo, diyagram ve grafik okuma yerine; harita kullanma becerisi 2005 programında 6. sınıfta doğrudan verilecek becerilerden olan harita okuma ve atlas kullanma yerine ve kalıp yargı ve önyargıyı fark etme becerisi 2005 programında 7. sınıfta doğrudan verilecek becerilerden olan kalıp yargıları fark etme yerine taslak öğretim programa konulduğu anlaşılmaktadır. Bunun yanında 2005 sosyal bilgiler programında her sınıf düzeyi ve her öğrenme alanı için belirlenen doğrudan verilecek beceri anlayışının 2017 taslak öğretim programında terk edildiği belirlenmiştir.

2017 taslak öğretim programında yeni olarak karşımıza çıkan üç beceri ise dijital okuryazarlık, finansal okuryazarlık ve medya okuryazarlığı becerileridir ve bu becerilerin etkili vatandaş yetiştirme amacındaki sosyal bilgilerin 2005 programındaki bu anlamdaki sınırlılığını ve eksikliğini giderebileceği düşünülmektedir.

2005 sosyal bilgiler dersi öğretim programında 20 değer yer almış ve bu değerlerden 14'ü olduğu gibi 2017 yılı taslak öğretim programında yer alırken duyarlılık değeri yerine doğal çevreye duyarlılık ve kültürel mirasa duyarlılık olmak üzere iki değer yer almış, sevgi değeri yerine de bu değeri tüm özellikleri ile karşılamasa da doğa sevgisi değeri yer almıştır. Adil olma, misafirperverlik, sağlıklı olmaya önem verme ve temizlik değerleri ise kaldırılarak bunların yerine demokratik tutumu benimseme, eşitlik, etik, farklılıklara saygı, işbirliği, öz kontrol, özgüven, özsaygı, tarih bilinci ve tasarruf değerleri 2017 taslak öğretim programa eklenmiştir. Eklenen değerlerden bazılarının değer olup olmadığının tartışılması gerekmektedir. Özellikler öz kontrol, özgüven ve özsaygı daha çok psikoloji biliminin kavramları olarak karşımıza çıkmakta ve bu kavramların değer değil kişisel bir nitelik olduğu düşünülmektedir. Nitekim 2005 ve 2009 hayat bilgisi programlarında özgüven ve özsaygı kişisel nitelikler başlığı altında değerlerle beraber verilmiştir (MEB, 2005c; MEB, 2009).

2017 taslak öğretim programında kendine yer bulan tarih bilinci değerinin aslında milli/ulusal bilinç değeri ile ilgili olduğu söylenebilir. Bu değer ilkökul sosyal bilgiler programlarının tamamında yer aldığı görülmektedir (Keskin ve Keskin, 2014). Özünde milliyetçilik değerinin var olduğu tarih bilinci değerinin taslak öğretim programında var olmasının olumlu olduğu söylenebilir.

Ara disiplinler olarak 2005 yılı programında 8 ara disiplinin belirlendiği fakat 2017 yılında ise bu anlayışın terk edildiği tespit edilmiştir.

2017 taslak öğretim programının değerler boyutu eleştirilere açık olduğu düşünülmektedir. Hangi değerlerin öğretilmesi gerektiğine ya da istendiğine yönelik olarak yapılan birçok çalışma vardır (Tay ve Yıldırım, 2009; Devci ve Selanik Ay, 2009; Tay, 2009; Balcı ve Yelken, 2013; Tay, Durmaz ve Şanal, 2013; Çengelci, Hancı ve Karaduman, 2013; Tay, 2013) ve bunun yanında yine sosyal bilgiler programlarındaki değerler ile de birçok çalışmanın yapıldığı görülmektedir (Evin ve Kafadar, 2004; Keskin, 2008; Yalar, 2010; Kurtdede Fidan, 2013; Tay ve Kafadar, 2013; Keskin ve Keskin, 2014). Bu çalışmalarda belirtilen ahlaklı olma, misafirperverlik, doğruluk, merhamet ve bilimsellik değerlerinin dikkate alınmadığı görülmektedir.

2005 ve 2017 yılı programları kavramlar boyutu ile incelendiğinde; 2005 yılındaki programda 4 yıl boyunca kazandırılacak kavramların tek tek listelendiği, bu kazanımların hangi sınıf düzeyinde giriş, geliştirme ve pekiştirme boyutları ile kazandırılacağı belirtilmediği görülmektedir. 2017 yılı taslak öğretim programında ise kavramlar ile ilgili olarak kavram öğretiminin önemli olduğu “...ilgili temel kavramları öğrenir” şeklinde açıklamaların verildiği, kazandırılacak kavramların listelenmesi yoluna gidilmediği tespit edilmiştir.

2005 ve 2017 yılı programları Atatürkçülük boyutu ile incelendiğinde; 2005 yılındaki programda “Atatürkçülük İlgili Konular ve Açıklamalar” başlığı altında ayrıca yer aldığı ve kazanımların Atatürkçülük konularıyla ilişkilendirildiği (MEB, 2005a; MEB, 2005b) görülmektedir. 2017 taslak öğretim programında ise Atatürkçülük konularına ayrıca bir başlık altında yer verilmemiş ve bunun yerine Atatürk/Atatürkçülük ile ilgili olarak sadece 6. ve 7. sınıfta ikişer kazanımda yer verilmiştir (SB.6.4.2; SB.6.7.3; SB.7.1.4; SB.7.6.2). 2017 taslak öğretim programının tartışma götüreceği özelliklerinden birinin de bu boyut olduğu düşünülmektedir. 2017 taslak öğretim programında Atatürk ya da Atatürkçülüğün çok sınırlı şekilde yer alması programın genel amaçlarına aykırı olduğu görülebilecektir. 2017 taslak öğretim programında da yer alan sosyal bilgiler programının genel amaçlarından ikincisi şöyledir:

2. Atatürk ilke ve inkılaplarının, Türkiye Cumhuriyetinin sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmasındaki yerini kavrayıp; demokratik, lâik, milli ve çağdaş değerleri yaşatmaya istekli olmaları (MEB, 2017: 4)

Söz konusu genel amaca ulaşmanın yolu kazanımlardan birçoğunun bu amaca yönelik olarak tanımlanması ve tasarlanması ile mümkün olabilecektir. Aksine 2017 taslak öğretim programında 4. ve 5. sınıflarda Atatürk ya da Atatürkçülük ile ilgili hiçbir kazanım, açıklama ya da konu yer almamaktadır. Yukarıda da belirtildiği gibi 6. ve 7. sınıfta ise sadece ikişer kazanım Atatürk ya da Atatürkçülük ile ilgilidir.

2005 ve 2017 yılı programları eğitim durumları boyutu ile incelendiğinde; 2005 programında öğrenme öğretme süreçlerine ilişkin açıklamaların “öğrenme-öğretme süreçleri ve öğretmenin rolü” başlığı altında ayrıntılı olarak verildiği, 2017 taslak öğretim programında ise program kitabının 8. sayfasında “öğretim programının uygulanmasında dikkat edilecek hususlar” başlığı altında 14 madde olarak verildiği tespit edilmiştir. Bu boyutu ile 2017 taslak öğretim programının sınırlı olduğu söylenebilir. Bununla birlikte 2005 programında her kazanım için ayrı ayrı etkinlik örnekleri ve bu etkinliklere yönelik açıklamalara yer verilirken 2017 programında hiçbir

etkinlik örneği yer almamış ve bazı kazanımlar için açıklamalara yer verilirken bazıları için açıklamalar yer almamıştır. 2017 taslak öğretim programının bu boyut ile de sınırlılığa sahip olduğu düşünülebilir.

2005 programında değerlendirme ile ilgili olarak program kitabında 4 ve 5. sınıflar için toplam 18, 6 ve 7. sınıflar için toplam 37 sayfa açıklama yer alırken, 2017 programında ise 2 sayfaya yakın açıklama yer almıştır. Bunun yanında her iki programda değerlendirme anlayışlarının hem ürünü hem de süreci ölçmeye yönelik olduğu anlaşılmaktadır.

2005 yılı ile 2017 yılı programları arasındaki son farklılık ise 2005 programında hemen hemen tüm kazanımlar için kullanılacak olan değerlendirme yöntemlerinin de belirlendiği görülürken 2017 taslağında bu duruma dair bir durum söz konusu değildir. Değerlendirme boyutu ile 2005 programının 2017 taslak öğretim programına göre daha zengin ve öğretmenler için kullanışlı bir içeriğe sahip olduğu söylenebilir.

ÖNERİLER

2017 taslak öğretim programında kazanımların önceki programa göre azaltıldığı tespit edilmiştir. Bu durumun nedeni kazanım sayısının kazandırılmayacak kadar çok olması olabilir. Bu bağlamda gelecek programlarda kazanım sayısı belirlenirken uygulanacak olan 2017 kazanımlarının ne kadarının ne düzeyde kazandırıldığının tespit edilmesi önerilebilir.

2017 yılı taslak öğretim programında, önceki programda yer alan yaratıcı düşünme becerisi yer almamıştır. Bu becerinin günümüz etkili vatandaşın vazgeçilmez özelliklerinden birini oluşturduğu gerçeğinden hareketle taslakta yer almayan bu becerilerin gerçek programa eklenmesi önerilebilir. Bununla birlikte 2005 programında doğrudan verilecek beceriler kapsamında yer alan sebep-sonuç ilişkisini belirleme becerisinin de hazırlanacak programa eklenmesi önerilmektedir.

2017 yılı taslak öğretim programında önceki programda yer alan adil olma ve misafirperverlik değerlerinin yer almıyor olması bir eksiklik olarak düşünülmektedir. Alan yazın taranarak değerlerin yeniden gözden geçirilmesi ve özellikle ahlaklı olma, misafirperverlik, doğruluk, merhamet ve bilimsellik gibi alan yazın desteği olan değerlerin programa eklenmesi önerilebilir. Yine değerler boyutunda öz kontrol, özgüven, özsaygı gibi değer özelliği taşımayan unsurların taslak öğretim programdan çıkartılması önerilebilir.

2017 taslak öğretim programında Atatürk ve Atatürkçülük konularının yer almaması bir eksiklik olarak görülmektedir. Bu bağlamda programın bu boyutu ile yeniden değerlendirmeye tabi tutulması ve programa Atatürkçülük ile ilgili konu ve kazanımların eklenmesi önerilmektedir.

2017 taslağında, etkinlik örnekleri ve etkinlikler ile ilgili açıklamalar boyutu ile 2005 öncesi program anlayışına dönüldüğü görülmektedir. Etkinlik örneklerinin ve buna yönelik açıklamalarının olmaması 2017 taslağının bir eksikliği olduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda hazırlanacak gerçek programda 2005 anlayışının yeniden hayat bulması önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Adanalı, K. ve Doğanay, A. (2010). Beşinci sınıf sosyal bilgiler öğretiminin alternatif ölçme değerlendirme etkinlikleri açısından değerlendirilmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19(1), 271-292.
- Akdağ, H. (2009). İlköğretim 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler öğretim programının öğrenci görüşlerine göre değerlendirilmesi (Konya İli Örneği). *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (21), 1-14.
- Akgün, E., Yılmaz, E. O. ve Seferoğlu, S. S. (2011). Vizyon 2023 strateji belgesi ve fırsatları artırma ve teknolojiyi iyileştirme hareketi (FATİH) projesi: Karşılaştırmalı bir inceleme. *Akademik Bilişim*, 2 (4),115-122.
- Akpınar, M. ve Kaymakçı, S. (2012). Ülkemizde sosyal bilgiler öğretiminin genel amaçlarına karşılaştırmalı bir bakış. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 20(2), 605-626.
- Akyüz, Y. (2005). *Türk eğitim tarihi "M.Ö. 1000-M.S. 2004"*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Algan, S. (2008). *İlköğretim 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programının ölçme ve değerlendirme ögesinin öğretmen görüşleri açısından incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Altay, A., Todorova, T. ve Dursun, B. (2013). Halk kütüphanelerinde çocuklara ve gençlere yönelik yenilikçi bilgi hizmetleri: Türkiye’de durum. *Gençlik Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 186-201.
- Arslan, A. ve Demirel, Ö. (2007). İlköğretim 5. sınıf sosyal bilgiler dersi yeni öğretim programının değerlendirilmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 175, 198-209.
- Ata, B. (2007). *Yeni sosyal bilgiler öğretmenliği lisans programının ilköğretim 2005 sosyal bilgiler dersi (6, 7. sınıflar) öğretim programı açısından değerlendirilmesi*. I. Uluslararası Bilim Çalıştayı (Prof. Dr. Suzan ERBAŞ Anısına), ss. 08-09.
- Aykaç, N. ve Başar, E. (2005). *İlköğretim sosyal bilgiler dersi eğitim programının değerlendirilmesi*. Eğitimde Yansımalar VIII. Yeni İlköğretim Programlarını Değerlendirme Sempozyumu, ss. 14-16.
- Ayten, P. (2006). *İlköğretim okullarında sosyal bilgiler dersini yürüten 4. ve 5. sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersi öğretim programına ilişkin görüşleri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Ayva, Ö. (2010). *Sosyal bilgiler dersi öğrenme öğretme süreci ile ilgili öğrenci görüşleri*. International Conference on New Trends in Education and Their Implications, 11-13.
- Balcı, F. A. ve Yelken, T. Y. (2013). İlköğretim sosyal bilgiler programında yer alan değerler ve değer eğitimi uygulamaları konusunda öğretmen görüşleri. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(1), 195-213
- Baydar, P. (2009). *İlköğretim beşinci sınıf sosyal bilgiler programında belirlenen değerlerin kazanım düzeyleri ve bu süreçte yaşanan soruların değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Baykara, N. (2006). *Sosyal bilgiler dersinin düşünme becerileri açısından değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocatepe Üniversitesi, Afyon.
- Baysal, N. Z. (2005). Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler programlarının felsefi temelleri. İçinde *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi*. Tanrıoğen, A. (Ed.). İstanbul: Lisans Yayıncılık, ss. 57–76.

- Bilgin, N. (2014). *Sosyal bilimlerde içerik analizi teknikler ve örnek çalışmalar*. Ankara: Siyasal Kitapevi.
- Bowen, G. A. (2009). Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative Research Journal*, 9 (2), 27-40. DOI 10.3316/QRJ0902027.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, O. E., Karadeniz, S. ve Demirel, F. (2012). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Can Yaşar, M. (2009). *Anasınıfına devam eden altı yaş çocuklarının yaratıcı düşünme becerilerine drama eğitiminin etkisinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Creswell, J. W. & Miller, D. L. (2000). Determining validity in qualitative inquiry. *Theory into Practice*, 39: 124-130.
- Çelikkaya, T. (2011). Sosyal bilgiler programında yer alan becerilerin kazandırılma düzeyi: Öğretmen görüşleri. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 19(3), 969-990.
- Çengelci, T., Hancı, B. ve Karaduman, H. (2013). Okul ortamında değerler eğitimi konusunda öğretmen ve öğrenci görüşleri. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11(25), 33-56.
- Demirel, Ö. (2004). *Eğitimde program geliştirme*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Deveci, H. ve Selanik Ay, T. (2009). İlköğretim öğrencilerinin günlüklerine göre günlük yaşamda değerler. *Journal of International Social Research*, 1(6),167-181
- Dinç, E. ve Doğan, Y. (2010). İlköğretim ikinci kademe sosyal bilgiler öğretim programı ve uygulanması hakkında öğretmen görüşleri. *Sosyal Bilgiler Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 17-49.
- Doğanay, A. (2008). Çağdaş sosyal bilgiler anlayışı ışığında yeni sosyal bilgiler programının değerlendirilmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(2), 77-96.
- Doğanay, A. ve Sarı, M. (2008). Öğretmen gözüyle yeni sosyal bilgiler programı: Adana ilinde bir araştırma. *İlköğretim Online*, 7(2). 468-484.
- Ekinci, A. (2007). *İlköğretim sosyal bilgiler dersi öğretim programının yapılandırmacı yaklaşım bağlamında değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir.
- Erden, M. (Tarihsiz). *Sosyal bilgiler öğretimi*. Ankara: Alkım Yayınevi.
- Ersoy, A. F. ve Kaya, E. (2009). Sosyal bilgiler dersi öğretim programının (2004) uygulama sürecine ilişkin öğrenci görüşleri. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 17(1), 71-86.
- Evin, İ. ve Kafadar, O. (2004). İlköğretim sosyal bilgiler programının ve ders kitaplarının ulusal ve evrensel değerler yönünden içerik çözümlemesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(3), 293-304.
- Gökkaya, K. (2003). Sosyal bilgilere giriş. İçinde *Konu alanı ders kitabı inceleme kılavuzu sosyal bilgiler*. Şahin C. (Ed.). Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, ss. 9–29.
- Gökmenoğlu, T. (2015). Geniş açı: modeller ve yaklaşımlar açısından Türkiye’de program değerlendirme çalışmaları. *Uluslararası Eğitim Programları ve Öğretim Çalışmaları Dergisi (IJOCS)*, 4 (7), 55-70.
- Gömleksiz, M. N. ve Bulut, İ. (2006). Yeni sosyal bilgiler dersi öğretim programının uygulamadaki etkililiğinin değerlendirilmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, 12(3), 393-421.
- Gömleksiz, M. N. ve Cüro, E. (2011). Sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan değerlere ilişkin öğrenci tutumlarının değerlendirilmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 8(1), 95-134.

- Günden, S. (1995). *Sosyal bilgiler öğretimine genel bir bakış. İlköğretim okullarında sosyal bilgiler öğretimi ve sorunları*. Ankara: T.E.D. Öğretim Dizisi No:13. (Haz. Meral ÇİLELİ).
- Güngördü, E. (2002). *İlköğretimde hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Hançerlioğlu, O. (2000). *Felsefe ansiklopedisi (kavramlar ve akımlar-7)*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- [http1:http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.59502e9cc541e6.62990705](http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.59502e9cc541e6.62990705) adresinden 12/05/2017 tarihinde erişilmiştir.
- [http2:http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5952311904d904.43184422](http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5952311904d904.43184422) adresinden 12/05/2017 tarihinde erişilmiştir.
- Kabapınar, Y. ve Ataman, M. (2010). İlköğretim sosyal bilgiler (4-5. sınıf) programlarındaki ölçme ve değerlendirme yöntemlerine ilişkin öğretmen görüşleri. *İlköğretim Online*, 9(2), 776-791,
- Kaymakçı, S. (2009). Yeni Sosyal bilgiler programı neler getirdi? *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29(5), 1530-1545.
- Keçe, M. ve Merey, Z. (2011). İlköğretim sosyal bilgiler kazanımlarının sosyal bilimler disiplinlerine ve disiplinlerarası anlayışa uygunluğunun belirlenmesi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8 (1),110-139.
- Keskin, Y. (2008). *Türkiye’de sosyal bilgiler öğretim programlarında değerler eğitimi: Tarihsel gelişim, 1998 ve 2004 programlarının etkililiğinin araştırılması*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Keskin, Y. ve Keskin, S. C. (2014). İlkokul (ilköğretim) sosyal bilgiler programlarında milli bilinç ve barış değerinin tarihsel serüveni. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 173, 51-86.
- Koray, Ö., Köksal, M. S., Özdemir, M. ve Presley, A. İ. (2007). The effect of creative and critical thinking based laboratory applications on academic achievement and science process skills. *Elementary Education Online*, 6(3), 377-389.
- Kurtdede Fidan, N. (2013). Sosyal bilgiler dersinde değerler eğitimi: Nitel bir araştırma. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 6(3), 361-388.
- MEB, (2005a). *Sosyal bilgiler 4.-5. sınıf programı*. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü Basımevi
- MEB, (2005b). *Sosyal bilgiler 6.-7. sınıf programı*. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü Basımevi
- MEB, (2005c). *Hayat bilgisi dersi öğretim programı ve kılavuzu (1.2.3. Sınıflar)*. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü Basımevi
- MEB, (2009). *İlköğretim 1, 2 ve 3. sınıflar hayat bilgisi dersi öğretim programı ve kılavuzu*. <http://ttkb.meb.gov.tr/program2.aspx?islem=1&kno=30> adresinden 25.10.2015 tarihinde alınmıştır.
- MEB, (2017). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı (İlkokul ve Ortaokul 4, 5, 6 ve 7. Sınıflar)*. <http://ttkb.meb.gov.tr> adresinden 15.01.2017 tarihinde alınmıştır.
- Meydan, A. ve Öztürk, Ç. (2008). *Sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler öğretiminde uygulanan ölçme değerlendirme yaklaşımına ilişkin görüşleri*. VII. Ulusal Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Sempozyumu.(2-4 Mayıs). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi. Çanakkale, ss. 629-635.
- Merriam, S. B. (2009). *Qualitative research. A guide to design and implementation*. San Francisco: Jossey-Bass.

- Miles, M. B. & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: an expanded sourcebook*. California: SAGE Publications
- Nalçacı, A. (2007). İlköğretim 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler programındaki coğrafya konularının genel amaçlarının gerçekleştirme düzeyine ilişkin öğretmen ve öğrenci görüşleri. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 18, 245-261.
- Nalçacı, A. (2011). İlköğretim 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi (Erzurum örneği). *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15(2), 321-335.
- Necdet, A. (2007). İlköğretim sosyal bilgiler dersi eğitim-öğretim programına yönelik öğretmen görüşleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 22, 46-73.
- Ocak, G. ve Gündüz, M. (2006). 1998-2005 hayat bilgisi ders programlarının öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi (Afyonkarahisar İl Örneği). *Millî Eğitim*, 172, 40-54.
- Ocak, G. ve Yurtseven, R. (2009). Beşinci sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarının yapılandırmacı öğrenme yaklaşımına göre değerlendirilmesi. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(22), 94-109.
- Önal, H. ve Kaya, N. (2006). Sosyal bilgiler ders kitaplarının (4 ve 5. sınıf) değerlendirilmesi. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(16), 21-37.
- Özdemir, S. M. (2009). Sosyal bilgiler öğretimi programı ve değerlendirilmesi. İçinde *Sosyal bilgiler öğretimi*. Safran, M. (Ed.). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, 17-46.
- Öztürk, C. (2006). Sosyal Bilgiler: Toplumsal Yaşama Disiplinler arası Bir Bakış. İçinde *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi yapılandırmacı bir yaklaşım*. Öztürk, C. (Ed.). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, 21-50.
- Öztürk, C. ve Dilek, D. (2005). Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretim programları. İçinde *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi*. Öztürk, C. ve Dilek, D. (Ed.). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, 53-96.
- Öztürk, C. ve Otluoğlu, R. (2005). *Sosyal bilgiler öğretiminde edebi ürünler ve yazılı materyaller*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Safran, M. (2004). İlköğretim programlarında yeni yaklaşımlar: Sosyal bilgiler. *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi*, 5(54-55).
- Semenderoğlu, A. ve Gülersoy, A. E. (2005). Eski ve yeni 4-5. sınıf sosyal bilgiler öğretim programlarının değerlendirilmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18, 141-152
- Sönmez, V. (2005). *Hayat ve sosyal bilgiler öğretimi ve öğretmen kılavuzu*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sönmez, V. ve Alacapınar, F. G. (2015). *Örnekleriyle eğitimde program değerlendirme*. Ankara: Anı Yayıncılık
- Tay, B. (2009). Prospective teachers' views concerning the values to teach in the course of social sciences. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 1, 1187-1191. <http://dx.doi.org/10.1016/j.sbspro.2009.01.214>
- Tay, B. (2011). Sosyal bilgiler öğretiminin dünü, bugünü ve yarını. İçinde *Sosyal bilgilerin temelleri*. Turan, R. ve Ulusoy, K. (Ed.). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, 1-18.
- Tay, B. (2013). The views of prospective social studies and classroom teachers about values and values education. *Educational Research and Reviews*, 8 (9), 560-567. doi: 10.5897/ERR2012.1098.

- Tay, B., Durmaz, F. Z. ve Şanal, M. (2013). Sosyal bilgiler dersi kapsamında öğrencilerin değer ve değerler eğitimine ilişkin görüşleri. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 33(1), 67-93.
- Tay, B. ve Baş, M. (2015). 2009 ve 2015 yılı hayat bilgisi dersi öğretim programlarının karşılaştırılması. *Bayburt Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10 (2), 341-374.
- Tay, B. ve Kafadar, T. (2013). *Değer ve değerler eğitimine ilişkin ortaöğretim öğrencilerinin görüşleri*. VI. Sosyal Bilimler Eğitimi Kongresi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, 82.
- Tay, B. ve Yıldırım, K. (2009). Sosyal bilgiler dersinde kazandırılması amaçlanan değerlere ilişkin veli görüşleri - Parents' views regarding the values aimed to be taught in social studies lessons. *KUYEB (Kuramdan Uygulamada Eğitim Bilimleri)*, 9(3), 1499–1542.
- Ulusoy, K. (2009). Yenilenen sosyal bilgiler programında tarih öğretimi. İçinde *Sosyal bilgiler öğretiminde yeni yaklaşımlar- I*. Turan, R., Sünbül, A. M. ve Akdağ, H. (Ed.). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, 299- 321.
- Yalar, T. (2010). *İlköğretim sosyal bilgiler programında değerler eğitiminin mevcut durumunun belirlenmesi ve öğretmenlere yönelik bir program modülü geliştirme*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Mersin Üniversitesi, Mersin.
- Yapıcı, M. ve Demirdelen, C. (2007). İlköğretim 4. sınıf sosyal bilgiler öğretim programına ilişkin öğretmen görüşleri. *İlköğretim Online*, 6(2), 204-212.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yiğittir, S. ve Kaymakçı, S. (2012). Sosyal bilgiler dersi öğretim programı uygulama kılavuzunda yer alan etkinliklerin değer eğitimi yaklaşımları açısından incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13(2), 49-73.
- Yüksel, S. (2003). Türkiye'de program geliştirme çalışmaları ve sorunları, *Milli Eğitim Dergisi*, sayı (159). http://dhgm.meb.gov.tr/yayimler/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/159/syuksel.htm adresinden 15.11.2015 tarihinde alınmıştır.